

Ko izplezam, je že tema. Na platoju, na ravnini, hodim po vseh štirih in zabijam cepina v led. Noro! Pride še Matjaž.

Prebija se do kočice Margheritha na višini 4556 metrov. Sprejme naju oskrbnik, tudi plezalec, najinih let. Krasen poba. Pravi: prvič po treh dnevih se je veter toliko umiril, da lahko hodiš in te ne prevrne.

Ali se potem čudite, zakaj je bila naslednji dan zvečer glasba v daihatsuju do konca privita in zakaj sva se z Matjažem drla kot nora, ko sem

pohodil plin do konca in sva se vračala domov? Jeeeah, we made it, naredila sva!

Monte Rosa, Punta Gnifetti (4556 m), vzhodna stena. »Slovenska smer«, VII - A2, 65°, 1400 m. 27.-28. junij 1993. 17 ur plezanja - v steni 28 ur, Bojan Počkar in Matjaž Jamnik. Smer je najtežja v Wallisu in ena od najtežjih slovenskih prvenstvenih smeri v Centralnih Alpah. - Zahvaljujem se PD Snežnik - Il. Bistrica za vsestransko pomoč pri mojih plezalnih avanturah.

Odravo Ama Dablam - SZ stena, navezo B. Počkar-Š. Mlinarič je podprla KOTG (Kornisija za odprave v tuja gorstva) pri PZS, v enaki meri se je odprava financirala iz sredstev za vrhunski šport (indiv. program - Počkar). Odravo so financirali še s Primorske PD Snežnik - Ilirska Bistrica, OPD Koper, Adriatic in Primorske novice ter še SCT International, Nissan-Adria, Izolirka in Oziris d. o. o. Vsem se zahvaljujem.

POT JE ZDRAVILO DUŠI, TO VE VSAK POPOTNIK

OD SKRNIKA DO ZAJČEVŠA

RAFKO TERPIN

Moje poti so rade nove in spodbudno umetniške, čeprav malarijo velikokrat puščam na podstrešju. Obožujem jih vnaprej in za nazaj. Prav ujkam jih. Mehčajo mi objem, svetlijo pogled, sladijo mi jezik. Če je kdo željan, se o njih razgovorim. A redko najdem primerno dušico.

Z očetom sva bila v tej stvari podobne pameti. Pot mu je bila nedeljska daritev, njemu pač, ki je ves teden trdo delal zaprt med štiri zidove. Jemal jo je kot nekakšen drag obred, ki ga je zaobjemal in bogatil ves teden tja do naslednje nedelje. Je čudno, če bo današnja pot tudi očetova? Nikakor! Saj se je v Abrahamovih letih že skrajno ljubeznivo vračati.

Pod Skrnikom je zadnji dom obeh dedov, Pepeta in Štefana. Tam leži stara mama, ki so ji v deklških letih pravili Franica. In tudi moj oče je ostal pod skrniškim klancem. A blizu nazaj, po petdesetem letu, so ob robu njive, ki jo je tedaj imel v pohtu stric Viki, rastle jurčki. Še zdaj jih vidim v jesenski rosi. Ves tisti breg - gabrovje, smrekovje in hrastičje - je bil gobov. Kakšno nedeljo, také okrog šeste zjutraj, me je oče dvignil na svoj oguljeni bicikel in sva zapeljala čez reko. Pri Kavčičevi kovačiji sva ga prislonila pod napušč in se zagnala v gobe. Vedno se je kaj dobilo. Na prostoru nekdanje njive stoji danes mrliška vežica, majhen park s klopami in parkirišče. Nad betonsko spako se skozi staro smetišče pretika robida. Hrašnje so že davno posekali. Leskovje je zmeraj naglo.

DIRKE Z ZAGODOVEGA VRHA

Skozi Skrnik še vodi star utrj voznik, iznad pokopališča in nad Boštjanovo rajdo, nad Idrijco. Kar imajo v Jeličnem Vrhu avtomobile in traktorje, je ostal zanemarjen. Zavešen je z grmovjem in razmetan od hudih ur. Prav senčna pešpot vodi naravnost po grebenu, po

zarasli trasi nekdanjega smuka z Zagodovega vrha (Metalurške igre, 1961). - Spominjam se tiste divje tekme. Ostro mrzlo dopoldne je bilo. A nič hudega! Preden so tekmovalci in sodniki prisopli do starta v Zagodovem vrhu (729 m n. m.), jim je bilo že vroče. Navzdol jih je grela groza. Spotoma so širokogrudno otrsali belo smrekovje. V prepadih nad Koritom so se prenekateri večkrat za korajžo odsopli, preden jim je ponovno spodrsnilo. Kar precej leskovja so tedaj razgoličili. Skozi Skrnik je šla divja jaga. Gledalci smo vriskali od vznemirjenja, smučarji od živega strahu. Za britofom (za moji-mi jurčki) je bil naboden cilj. Vsak tretji je pribesnel ves bel in se še za slovo potunkal v največji kup. Najbolj vztrajni so potegnili do kovačije. Dva, trije mački pa so zarisali presenetljiv telemark, da je bližnjo Ljubevnico napol zasulo.

Po hladu slednja pot hitro mine. Kraj »Pri koritu« je skrit ob robu prve senožeti in je od nekdanj znan predvsem po lesenem koritu. (Mislim, da sem se zgledno izrazil.) Pod visokim drevjem je droben izvirek vedno močil in hladil. Poleti je živina vse precoklala, da ni bilo z Alpino na nogah kam stopiti.

Velikanske strmo padajoče senožeti na podretejsko ali ljubevško stran so strgali **Govekarjevi**. Neznansko dela se je zvrstilo v poletnih dneh. Pele so žernade. Danes pogodzona pobočja so docela spremenila pogled na nekdanj nezamenljivo oblikovan vrh, štrleč iznad južnega roba idrijske doline.

Jelični Vrh za Govekarjem je nekakšna ozka in ne pregledka planota med dolinama Ljubevčnice in Zale. Prti jo prijazen potok, ki se preobrne v zeleno in senčnato grobost, ko se kot Brusova grapa priveže k Zali. Svet je čedno obdelan, vzdržuje ga cesta. Mimo treh domačij, kapelice, v vrsti rastočih sliv, ob zelenih travnikih, ograjenih pašnikih, ob vseh naglih ali zaspanih pogledih čez Ljubevč in Zalo je spre-

hod miren in odpočit. Skozi Skrnik prepotena srajca se sčasoma posuši. V Ljubevču spi Idrijski prelom. Ob poti gledajo iz grive cele plasti gosto naloženih temnolupinastih školjk. Bajе so okamenel ostanek davnega morja. Morje tod, nad temi dolinami? Moja stara mama se ne spominja nobenega morja; tako mi je pred precej leti zatrdil cerkljanski šolar. Od tedaj sem »z morjem« previdnejši.

Moja pot se za kratko drži slemena. Bližnjica preseka rajdo levo do senčnatega, mokrega travnika, ki ga je treba obhoditi z vzhoda pa navzgor.

KOŠNJA PRI ARBANOUČ

Za češpljami in velikimi orehi stoji **Urbanovec** (Arbanouč! - smo vedno izgovarjali). Stara kmečke gostilna ni šla nikoli v pozabo. V mojih otroških letih je bila že pospravljena, a znanim ljudem so še vedno postavili pol litrčka vipavca na mizo; v veži za okroglim portonom, v obsežni kuhinji, bolj redko v hiši. Arbanovka je bila vesela in zgovorna ženska. Govorila je po moji pameti kriče. Ob nedeljah, na gospodov dan, ko kmečko delo počiva, je prerada sedla k svojim gostom. Kar pokalo je čez Ljubevč od zanesljivo izrečenih besed. Njihovi pomeni otroških dušic niso kaj prida zadevali. Rajši smo ogledovali za češpljami, gospodovkami ali orehi. Dobrih rok so bili.

V nenadnem navdihu razumevanja, hvaležnosti in navdušenja je oče nekoč Abranovki obljubil, da bo s pobom prišel stresat. Bosta že znala! Hja! Seveda se je zgodilo. Junij, košnja in malo delovnih rok! Spominjam se ogromnega, rahlo nagnjenega travnika; še danes gleda tja proti Javorniku. Šest ali sedem ali osem koscev je vstric švistalo po njem: »Glej, kot ura jim gre!« Dobro zapeti in pokriti so bili z delom precej pred nama. »Jih bova že dala v plajbo!« je vedel oče. Kratkih rokavov se ni dalo zavihati, zato sva se ročno ustopila.

Čez Lešernico je nedolžkano namigovalo sonce. Ko se je docela ločilo od zadnjih krošenj, sva slekla srajci, kmalu še majici. Potem so zakomotani kosci med brušenjem zevali, kako dva belokožna mestna škrica, krojač in njegov žoltokljuni sinko, pravzaprav vesta, kaj pomeni delati. Redi so se vlekli kakor hudo leto. Sonce je režalo. Spominjam se pijače v senci pod samotno krošnjo in nasvetov, naj vendar kaj podahneva. A midva sva bila nabita s trmo. Kot eden sva mahala po dišeče mrtvih rožah. Na štruklje (se motim?) sva prišla skrajno lepo in popolnoma rdeča, najavljal se je karmin. Pri očetu malo bolj, pri meni malo manj. Na poti v dolino so se očetu dvignili mehurji. Naslednji dan so se mu v živo olupili - hrbet, roke, obraz in v njem najodličnejše nos. Zares se mi je smilil. Mama naju je šele po nekaj dneh

dala v red... Ve se, da ponovitev ni bilo. Od Urbanovca je po cesti proti Rebru lepo po ravnem. Na prostranem grebenu nad cesto se sonči Lešernica (Lešetnica?), spodaj pod senožetmi se skriva Grohavl. V povojnih letih je bil še živ. Mimo danes sesutega in v zelenje zakritega je še mogoče po stari strmi stezi v Ljubevč, a se vse konča ob visoki ograji novega občinskega smetišča. Moraš biti napol srnjak, da se pretisneš dalje.

MRTVE VEČNE LIPE

Po cesti pod Lešetnico sem vedno dobre volje (smo bili!). Dolinski ljudje tod na široko gledamo. Zagodov vrh je zlezal vkup, Zala je skrita ozka reža, enkrat ali dvakrat letno uresničeni Javornik je (bil) kar blizu za onimi temnimi hostami. Idrija se je zvezdasto v grape zalezla. Od tod ni preglasna. Kot nekakšna dol zadegana navpična strahota jo na dva dela seka idrijski prelom, iz Ljubevča na Kanomeljsko Razpotje, vidim ga še naprej do Oblakovega Vrha. Ostalo bi povedal **Hudournik**. Nekje pod nogami so ostala najdena in nespoznana zadnja rudna telesa.

Pot je zdravilo duši. Nogam nikakor ne škodi. Zadržni dom v Rebru je postavljen nad sečiščem moje ceste z idrijsko. V letih mojega odraščanja je gostil šolo, trgovino in gostilno. Bližnjo, po stari lovski maniri urejeno oštarijo so v letih po 2. svetovni vojni držali še pri **Kaštofnu**, dvesto metrov višje, na pravem začetku dolske planote (čez 800 m n. m.). Čez Kovačev Rovt, Rebro, Dole, Veharše in Žilbrše je proti Logatcu tekla stara tovarna pot. Mislim na srebro in na žito. Tod so se spuščali znanstveniki, zdravniki, slavni prirodoslovci, po katerih je Idrija tudi danes poznana. S Kovačevega Rovta so prvič občudovali svoj novi dom ali so se z bali utesnjene kotline.

Cesta čez Kovačev Rovt, ki je bila zgrajena 1765. leta in obnovljena 1812., je znana še po nečem. Tja do 1971. leta se je na zimo spreminjala v mestno sankališče. V nadlogo Gorjanom in Dolanom se je po ovinkasti cesti sankalo staro in mlado. Ob lepih zimskih dneh in večerih so v gostilnah, pri **Felkotu**, pri **Albini** in v Rebru, trdo delali. Nekatere družbe so tudi trikrat na večer stopile v klanec. V trdi noči je bilo iznad ujedenega škripajočega tira vse obzorje obsuto z zvezdami. Kdo bi vedel, kje se neha nebo in začenja dolina!?

Iz Rebra (771 m) na Gore (851 m) je najbližje po cesti, vendar je lepše čez travnati Krog. Čez široko ukrivljene in odprte loke se razpira veliki svet. Idričani smo tod vedno nekam ob sapo. Zanese nas z mislijo in celo pametjo. Se skušamo prilagoditi domačinom, ki to prostranost uživajo slednji dan?

Vrh klanca je zraslo nekaj novih hiš. Na prepihu, bi dejal. Odpičili so debelo lipo, ki sem jo pred leti zvesto zataknil v štiri večja platna - gorjansko pomlad, poletje, jesen in zimo... Zadaj, za travniki in njivami, še lebdi prastara vasica - Gore. Na griču ob lipah bode zvonik cerkve sv. Marije Magdalene. Slednji trenutek se spoprijema z nebom. Oblaki čez neznosni svod so njeni sosedi, gostje in sopotniki. Vsi skupaj nekaj so. Pravzaprav je nemarno, kadar je nebo povsem prazno; cerkva in vas sta tedaj le izgubljen zobek v neizmernem rovtarskem valovanju. Le cerkveni zvon je posebnež. V čistih dneh mu sledi vsa Idrija, drugače se zdi, da poje bolj nebu kot ljudem.

ZAKLAD POD TURŠKO SKALO

Neizpodbitno je, da je bila vasica drugi dom mojega očeta. Danes je vsa čedna in obnovljena. Mimo starega, z rdečim petelinom in betežnimi zgodbami preizkušane **Cigaleta** se stopi med hiše. Levo je ob kratki poti slovela Tončka s svojo domačo gostilno. Ni dolgo, kar je dobrodušno, zgovorno, tudi jezikavo žensko pobralo. Po svoje je držal hišo pokonci tudi njen soprog. Z besedami ni razmetaval, saj jih je Tončka spravila na svet za oba. Na njegovem visokem, nekam upognjenem obličju, na rdečih licih in v namedenih očeh sem zlahka ugani, kakšno bo vreme. Tončka jih je pa zvonko stresala. In pela je, če se je le dala. Nekako do 1960. leta smo bili tu z očetom in mamom vsako nedeljo, v sezonah nezgrešljivo s cekarjem gob. Nekaj rednih obiskovalcev je napol v šali govorilo že kar o nedeljskem društvu »Smrečica«. Vem, da sta bila poleg mojega očeta Poldeta zraven še **Frence Kržičev** iz Ta novih prhavzov in **Korle Sujčerjev** iz Zaspane grape. Vsekakor se je Tončkino ime dobro prijelo. Mimo nje se čez travnike (bolje - rožnike) še da spustiti do Vrh Konjakov in od tam do Albine na Kovačevem Rovtu. Dalje gre zavezanih oči samo od sebe.

Vasica je kratka v vse strani. V klančku k farovžu in božjemu hramu dela sramoto edino šola. Daleč naokrog ni bolj revnega poslopja. Pa so gaber in podobno bolj krivo rastoče dreve po Gorah bolj redko posejani.

Mimo **Lužarjevga** portona se cesta spelje proti Ledinskemu Razpotju. Vmes sta le **Mrutnikar** in **Kalinc**. Izpod slednjega je znan najbolj divji pogled na idrijski svet. Skrivata se mesto in reka, a kažejo se vsi hrbti, grebeni, slemena, bregovi, grape in draste, klanci ter v njih izkrcen svet, lazi in rovti. Ni čudno, če tujca tod grede mrzlo spreleti.

Še prej se ob koncu vasi prvi kolnik dvigne v nekdanj gobarsko bolj radodarne Podilovce - in drugi uhaja nekaj naprej pod cesto, obrablja dolge travnike in zožen v stezo pade na Veliko ravan. To bo moja smer. Vračam se domov,

kjer sem največkrat prihajal na Gore. Skozi gozd, ki ga pozna tudi slovenska planinska pot, mi je domač vsak korak. Naj v njem sekajo, vozarijo ali orjejo kakšno novo vlako, me ni mogoče pretentati, poznam skale, stare šture, ovinke, razdalje imam v očeh.

Na Veliki ravni, približno tam, kjer se moji poti pridruži steza od Kalinca, že od nekdanj leži zavaljena znamenita skala. Nešteto krat smo se otroci povzpenjali nanjo. Sprva so mi morali pomagati. Obraščena z mahom skriva v kamen vzrte odtise: žensko stopalo in oslovo kopito. Na otroški »kaj kako« je pojasnjevala mama, ki je doma z Luže ob vznožju moje steze in ima zato vso pravico poznavanja starih zgodb. Za Turke gre, nam je pripovedovala. Morda je bilo prav takrat, ko so hoteli oskruniti gorsko kapelo in je sv. Magdalena navlekla nase gosto belo meglo. Turki so jo udri za srebrom proti Idriji, a na gornjem koncu Velike ravni se jim je s strašnim pokom in v bleščečem oblaku pokazala Mati božja na oslu. Najbrž je stopila z živali in ustražovala divjake, da so izginili iz dežele. Ja, rešila je Idrijo. A v kamnu sta ostali dve jasni vdolbini in seveda namigovanje o skritem zakladu pod skalo. A če so ga kaj iskali? So, so! Saj je klada še danes videti spodkopana.

POSESTNIKI CESTNIH OVINKOV

Verjetno že pred 1950. letom so vso ravan z okolico vred posekali. Za spomin na nekdanji gozd je le okrog Marijine skale ostalo nekaj debelih dreves. Na poseki se je v kratkem naselilo od sile rodovitno borovničevje. Kakšnih deset let smo hodili v bero.

Pod Veliko ravnjo smo večkrat naleteli na živega ali potolčenega modrasa. Tam sva si z bratom prisvojila vsak svoj odpočit ovinek, kjer so starejši običajno vzdihnil: Jej, kako dobro dene! Posedovati vsaj v šali nekaj metrov dolg ovinek se nama je zdelo močno odraslo.

Mala ravan je v primerjavi z Veliko mnogo slabotnejši vzdih gorske planote. Vendar tod pelje gozdna cesta v Staje in na Kovačev Rovt. Moja markirana steza sledi grebenu. Stari odcep proti Kumru je zasut in zaraščen, danes je treba v levo zaviti nekaj nižje. Na desni se nad brušarsko Valerijo divje spušča Logarčna grapa, na levi v senčnih tesneh melje Skalnica (Skavnca). Po njej se plasti črne idrijske kamnine nerodno imenujejo »skonca plasti«. Skalnica se nekaj melanholije navzame v Zaspani grapi.

Pri Kumru stoji na sedlu pod hišo stara zidana kapelica (1721). Ima lepo oblikovano portalno nišo in štirikapno streho. Zgodba trdi, da so ob njej počivali pogrebci, ki so prve Idrijčane nosili pokopavat na Gore k Sv. Magdalen.

Bolj kot stare štorije se popotnikovega počutja dotakne duh po sadju. Do kdaj še? Starega

Kumra ni več. Tudi njegovih čebel ni. Je pa nova cesta, iz Čarjeve grape so jo potegnili.

Sto metrov dalje po ozkem slemenu med Čarjevo in Zaspano grapo, že na Zajčevšu, je prostorček, kjer smo otroci - na Gore gredé - radi dahnil: Lačni! Mama nam je vrnila: A že?, nakar je oče običajno zaključil: Ja, no, jim pa daj! In smo sedli v travo.

Zajčevše je plečat grič nad Golijevo vilo, nad Ta debelo skalo in nad podgorsko cesto. Domač je kakor hišni prag. Po dolini se riše med človeške nemarnosti vkleščena Idrjica. Vrbe moje mladosti so se ji po tuji volji izneve-

rile. Opletli so jo v beton. Talentirani moške vsakovrstne arhitekture prepevajo o modernih časih, a meni se toži po vrbah in belih prodih, ki jih je reka prestavljala. Najbrž sem rahlo prisekan. Nekdaj so se bele idrijske hiše gledale v reki, danes je obrnjeno: Idrjica se gleda v kovinsko plavi policijski postaji in v Modri dvorani, nemara celo v poštarstvo rumeni osnovni šoli. Pametno.

Naj neham. Sedim pač na griču nad Idrjo. Bo že šlo. Kakšna dobra nedeljska pot pride prav. Za kratek čas človek pozabi, da s pravimi norci tako vsak dan češnje zobjemo.

ZGODBE Z JUŽNE STRANI PECE

JUTRANJE ZVONENJE

MILAN VOŠANK

Nad zadnjimi Kordeževimi pašniki v bregovih nad Toplo se pot zlagoma spusti skozi gozd do prodnate grape. Tu bom zapustil svet uhojenih poti z markacijami in se po grapi, po brezpotjih, skritih lovskih stezah, po skalah in meliščih vzpenjal proti grebenom in vrhu Pece. Kažipot mi bo mogoča južna stena Kordeževe glave visoko zgoraj vrhu grape in zadnjih macesnov.

Zgodnje nedeljsko avgustovsko jutro je danes. V Topli, tej samotni in lepi dolini pod Peco, med po bregovih raztresenimi petero starodavnimi domačijami, je še vse mirno. Le oddaljeni kravji zvonci kakor da motijo to prelest ali pa kakor da so že kar del te odmaknjene doline.

Umikam se skalnim pragovom in balvanom; vedno znova se pred mano odpirajo prehodi, ko se hitro vzpenjam po grapi; veselim se spet srečanja z goro. Sem, v te skrite in samotne predele Pece, le poredko zaidejo popotniki - lovci, alpinisti, saj si mora vsakdo v teh strmih tako rekoč vedno znova poiskati poti in prehode. Rad se lotevam takšnih popotovanj po gorah: to je iskanje, to je odkrivanje novega; gora kakor da ti razodeva svoje skrivnosti. In, seveda, tu ni zanesljivih stezic, ki te vodijo cilju nasproti. Tu si na poti do svojega vrha odvisen le od sebe, od svojih priprav na to pot; in zato takšna iskanja - iskanja samote in tišine, ta srečanja z viharniki in gamsjimi stečinami nad prepadmi - doživljam še bolj sproščeno in polneje in se lahko v tem miru še bolj predam svojim mislim in razmišljanjem.

Že se odstran širnih zelenih gozdnatih bregov nad Toplo prikažejo vrhovi Raduhe in zatem samotni Križevnik ter zraven - od koderkoli že videna - vedno lepa konica Ojstrice. Desno pa sončni grebeni Olševe.

Od nekod, najbrž od cerkvice Svetega Jakoba nad dolino Koprivne sem, v vetru zaslišim

jutranje zvonjenje. Zvoni dolgo in svečano. Ob stojim in prisluhnem. Vabilo k prvi maši.

Zvonenje med gorami: kakor da so gorske doline kot ustvarjene, da zajamejo to bim-bambom muziko in jo po svojih bregovih dvigajo in spremljajo do ostenij, grebenov in vrhov, dokler se melodije ne porazgube med vetrovi in v neskončnosti nebes.

Kolikokrat sem na poteh po gorah poslušal to zvonjenje iz dolin! Navadil sem se ločevati vsakdanja zvonjenja od tistih prazničnih in veselih potrkanj ter onih žalostnih, poslavljajočih se. Bil sem priča velikonočnim alelujam in božičnim spravilom. In vedno znova mi ob tem zvonjenju med gorami misel prinese prelepo slovensko narodno:

*Bom šel na planine
na strme vrhe,
bom slišal od daleč
zagorske zvone...*

In me spomnijo na verz:

Iz stolpa sem mi zvon doni...

Grapa se izteče pod skalno zaporo. Prehode naprej iščem med ruševjem desno, dokler med macesni v strmem bregu ne odkrijem skromne lovske stezice. Moje hitenje spodaj v grapi se je tu uneslo, ustavljam se, poslušam v tišino. Le kakšna ptica zapoje. In veter mi prinaša oddaljeno cingljanje neutrudnih kravjih zvoncev z visokih robov topleške doline. Razmišljam: kako mora ječati to dreve ob viharjih in ujmah! Pa spodaj v grabnu: kako morajo bobneti narasle vode ob nevihtah in deževjih! Ljudje se v gorah najbolje počutimo ob lepem vremenu in ko tega ni, bežimo v varna zavetja dolin. Narava pa je prepuščena neusmiljenemu obračunavanju med seboj. Deževen bivak v triglavski steni, nevihte v Raduhi, v Stenarju, v Triglavu, v Druju, v Agi Verte - bil sem prisiljen doživeti te boje narave, ta strah in to upanje - da, tudi jaz imam v gorah najraje dovolj svetlobe in sonca!